

English

The slow genocide on the Frisian language must stop!

In everyday life Frisian is still a suppressed and oppressed language. Also, in education. And that for more than two centuries. Since the time of Napoleon (around 1800) and the Compulsory Education Act (1901) Frisian has been fought, stopped and neglected as if it were a contagious disease. In the last decades state-specific laws and regulations have taken very small steps towards improvement, implementation, but there is hardly any evidence of effective implementation. The formal recognition of Frisian in the *European Charter for Regional and Minority Languages* (already ratified in 1996) has not achieved much in practice either. There is still no question of equal rights and equivalence between the Frisian language and the Dutch language, which also always had a monopoly in official traffic in Friesland.

The very modest transfer of competence with regard to the core objectives for primary and secondary education that was recently transferred from the State to the Province, is again subject to discriminatory conditions. In vocational education and in the expertise centres (special education) the approach is still non-binding and not mandatory. So, it doesn't get along with Frisian in education and that is very dangerous for the future of our language.

The same applies to education in the *history of the Frisians* or the *Frisian history*, for which no attainment targets have yet been written.

What needs to be done!

As *BoargerAksjegroep Sis Tsiis* (BAST), we believe that responsible ministers and politicians should now speed up education in Frisian and the history of Frisians throughout education. With the emancipation of Frisian things have to be **much quicker, much better** and **much more effective!**

Concrete goals

1. Frisian should become the *first* language in Fryslân, so also in the educational domain. Among other things, this means that Frisian must become a normal, fully accepted, oral and written communication tool in its own language area and as such deserves a full place in multilingual education as a subject and as a language of instruction. Frisian requires a fully-fledged continuous learning path from toddlers to university. At daycare centers and playgroups, Frisian is used as the main language in at least half of the contact hours. Like other subjects, Frisian is included in the annual quality assessment. Primary school teachers have the competence for Frisian or achieve it within two years.
2. Frisian must become a compulsory (exam)subject for all pupils in Fryslân and also a compulsory instruction language (for other subjects) in general education (pre-school education, primary and secondary education, special [secondary] education) and vocational education (MBO and HBO). In secondary education, the subject of Frisian is taught for at least *two hours* in *all grades*. With regard to the core objectives, a distinction is no longer made between Frisian for Frisian speakers and for non-Frisian speakers. Graduate students of Pabo NHL/Stenden can provide multilingual education with an equivalent place for Frisian. Students' progress in Frisian language and history must be systematically and frequently monitored with a standardized, valid and reliable student tracking and testing system. To be able to teach the subject Frisian, a first-degree course remains necessary, regardless of the number of students. Frisian-speaking students at the university are given the opportunity to speak and write Frisian.

3. The attainment targets and examination requirements for the Frisian language, culture and history must be equivalent to the attainment targets and examination requirements for Dutch and Dutch history. The authority over this must lie entirely with the province of Fryslân.
4. At the level of the school as an organization, Frisian must function internally and externally fully orally and in writing (similar to Dutch) (for example in the administration and correspondence, on signs and signposts, inscriptions, stationery, etc.). This 'visibility requirement' must be one of the funding and subsidy conditions.
5. The Frisian teacher training courses for primary and secondary education must function in two or three languages, with a place for Frisian as a subject and as a language of instruction that is no worse than that of Dutch and English. The teachers/trainers who use Frisian as the language of instruction in other subjects such as the Frisian subject must also have a good command of Frisian at a good level with a clear lower limit.
6. The teaching materials for bilingual or trilingual primary and secondary education (including special education) must give Frisian an integral place at least equivalent to that of Dutch and English (35% or more). The three languages in these integral learning resources must be systematically compared with each other for differences and similarities.
8. New arrivals/migrants in Fryslân should at least learn to understand and read Frisian and be able to demonstrate this (for example, by passing standardized, valid and reliable tests).
9. There should be more (legal and factual) space for students outside Fryslân to choose Frisian at schools outside our province (at the parents' request). Other languages such as Dutch and English (compulsory courses everywhere) try to get more rights across the country in that regard, with new digital possibilities and distance learning being able to realize this in practice. In developing Europe (EU), there should be more language rights for the small(er) indigenous languages if the slogan 'unity in diversity' is not to remain a hollow phrase and if those languages can stand up to the predominant languages.
10. An official inter-Frisian history canon (with regard to the history of the Frisians in Europe, therefore also in East and North Frisia in Germany and beyond) should be compiled. Moreover, official common attainment targets (core objectives) for history education and teaching in the three Frisian countries (in the Netherlands and Germany) should be established.
11. *Integrated* (digital) multilingual learning resources should be compiled for the three Frisian countries, whereby at least 35% is used as the main language in that teaching material. Integrity in this context means that the successive paragraphs of the text of a learning tool/resource are written *alternately* and *consecutively* in Frisian, German (in Germany), English (Neth./Germany), Dutch (Neth.) (i.e. not double language, but with *monolingual* language paragraphs, i.e. *vertical integrality*). And where within each (monolingual) section of that multilingual learning tool/resource the *professional* or *technical* terminology (important concepts of a subject or learning area) and the *nomenclature* (naming of plants, animals, chemicals, etc.) are always trilingual or quadrilingual in addition (next) to each other (i.e. *horizontal integrality*). In addition, appropriate or matching valuable *Frisian idiom* must also be integrated into the various chapters and sections. With this set-up there is thus a double integrality of languages: as an educational *tool* and as an educational *goal* (for various subjects and learning areas).

Nederlands

De langzame genocide op het Fries moet stoppen!

Het Fries is in de praktijk van het dagelijks leven nog steeds een onderdrukte en verdrukte taal. Eveneens in het onderwijs. En dat al meer dan twee eeuwen! Sedert de tijd van Napoleon (omstreeks 1800) en de leerplichtwet (1901) is het Fries bestreden, tegengehouden en verwaarloosd alsof het een besmettelijke ziekte was. In de laatste decennia zijn er in de staatsnationale wet- en regelgeving hele kleine stapjes gezet naar verbetering, maar men merkt nauwelijks wat van een effectieve implementatie. Ook de formele erkenning van het Fries in het *Europees Handvest voor Regionale en Minderheidstalen* (al geratificeerd in 1996) heeft in de praktijk niet veel bewerkstelligd. Er is nog lang geen sprake van *gelijkberechtiging* en *gelijkwaardigheid* van het Fries aan het Nederlands, dat ook in Friesland altijd het monopolie had in het officiële verkeer.

De zeer bescheiden bevoegdheidsoverdracht met betrekking tot de kerndoelen voor het basis- en voortgezet onderwijs die onlangs van het Rijk naar de Provincie werd overgeheveld, is ook alweer gebonden aan discriminerende voorwaarden. In het beroepsonderwijs en in de expertisecentra (speciaal onderwijs) is de aanpak nog steeds vrijblijvend en niet-verplichtend. Het schiet dus niet op met het Fries in het onderwijs en dat is erg bedreigend voor de toekomst van onze taal. Hetzelfde geldt voor het onderwijs in de geschiedenis van de Friezen of van de Friese geschiedenis, waar nog steeds geen kerndoelen voor geschreven zijn.

Wat er moet gebeuren!

Als *BoargerAksjegroep Sis Tsiis* (BAST) zijn wij van mening dat er door de verantwoordelijke bewindslieden en politici nu vaart gemaakt dient te worden met het onderwijs in het Fries en de geschiedenis van de Friezen in het hele onderwijs. Het moet met de emancipatie van het Fries allemaal **veel vlugger, veel beter en veel effectiever**.

Concrete doelen

1. Het Fries moet de *eerste* taal worden in Fryslân, dus ook in het onderwijsdomein. Dat betekent o.a. dat het Fries in het eigen taalgebied een normaal, volledig geaccepteerd, mondeling en schriftelijk communicatiemiddel moet worden en als zodanig in het meertalig onderwijs als vak en als voertaal een volwaardige plaats verdient. Bij het Fries hoort een volwaardige *doorgaande leerlijn* van peuters tot en met universiteit. In de kinderdagverblijven en peuterspeelplaatsen wordt het Fries tenminste in de helft van de contacturen als voertaal gebruikt. Het Fries wordt net als andere vakken meegenomen in de jaarlijkse kwaliteitsbeoordeling. Leerkrachten van basisscholen hebben de bevoegdheid voor het Fries of halen dat binnen twee jaar.
2. Het Fries moet in het voortgezet onderwijs een *verplicht examenvak* worden voor alle leerlingen in Fryslân en ook een verplichte instructietaal (bij andere vakken) in het algemeen vormend onderwijs (*voorschools onderwijs, basis- en voortgezet onderwijs, speciaal [voorgezet] onderwijs*) en het *beroepsonderwijs* (mbo en hbo). In het voortgezet onderwijs wordt het vak Fries in *ieder leerjaar* tenminste *twee uren* gegeven. Wat de kerndoelen betreft wordt er niet langer een onderscheid gemaakt tussen Fries voor Friestaligen en voor niet-Friestaligen. Afgestudeerde studenten van Pabo NHL/Stenden kunnen meertalig onderwijs geven met een gelijkwaardige plaats voor het Fries. Voor het kunnen onderwijzen van het vak Fries blijft een *eerstegraadsopleiding* noodzakelijk, ongeacht het aantal studenten. Friestalige studenten aan de universiteit krijgen de gelegenheid om het Fries te gebruiken. De vorderingen van de leerlingen in de Friese taal en de Friese geschiedenis dienen systematisch

- en frequent te worden gevolgd met een genormeerd, valide en betrouwbaar leerlingvolg- en toets(ing)systeem.
3. De *kerndoelen* en *exameneisen* voor de Friese taal, cultuur en geschiedenis dienen gelijkwaardig te zijn aan de kerndoelen en exameneisen voor het Nederlands en de Nederlandse (meestal: Hollandse) geschiedenis. De bevoegdheid daarover moet volledig bij de provincie Fryslân liggen.
 4. Op het niveau van de *school als organisatie* dient het Fries intern en extern mondeling en schriftelijk volwaardig (aan het Nederlands) te functioneren (bijv. in de administratie en correspondentie, op bordjes en wegwijzers, opschriften, briefpapier enz.). Die 'zichtbaarheidseis' dient één van de bekostigings- en subsidievoorwaarden te zijn.
 5. De Friese lerarenopleidingen voor het basis- en voortgezet onderwijs dienen twee- of drietalig te functioneren, met een plaats voor het Fries als vak en als instructietaal die niet slechter is als die voor het Nederlands en het Engels. De docenten/opleiders die het Fries als instructietaal gebruiken bij andere vakken als het vak Fries, dienen het Fries zelf ook op een goed niveau te beheersen met een duidelijke ondergrens.
 6. In de *leermiddelen* voor het twee- of drietalig basis- en voortgezet onderwijs (inclusief het speciaal onderwijs) moet het Fries integraal een op zijn minst gelijkwaardige plaats hebben aan die van het Nederlands en het Engels (aandeel 35% of meer). De drie talen in deze integrale leermiddelen dienen onderling systematisch te worden vergeleken op verschillen en overeenkomsten.
 7. Alle *onderwijsinspecteurs* en *onderwijsbegeleiders* die (ook) in Fryslân hun werk hebben, dienen het Fries actief mondeling en schriftelijk op een voldoende niveau te beheersen en een goede kennis hebben van de Friese cultuur en geschiedenis.
 8. Nieuwe binnenkomers/migranten in Fryslân dienen het Fries minstens te leren verstaan en lezen en dat kunnen aantonen (bijv. door het op een voldoende niveau afleggen van genormeerde, valide en betrouwbare toetsen).
 9. Er zou meer (wettelijke en feitelijke) ruimte moeten komen voor *leerlingen buiten Fryslân* om op scholen buiten onze provincie (op aanvraag van de ouders) Fries te kiezen. Ook andere talen als Nederlands en Engels (beide overal verplichte vakken) proberen over het hele land wat dat betreft meer rechten te krijgen, waarbij nieuwe digitale mogelijkheden en afstandsonderwijs dat in de praktijk kunnen realiseren. Er zouden in het zich ontwikkelende Europa (EU) meer taalrechten moeten komen voor de kleine(re) autochtone talen, wil de slogan 'eenheid in verscheidenheid' geen holle frase blijven en willen die talen zich staande kunnen houden tegenover de overheersende talen.
 10. Er zou een officiële **inter-Friese geschiedenis** *canon* (m.b.t. de *geschiedenis van de Friezen* in Europa, dus ook in Oost- en Noord-Friesland in Duitsland, en daarbuiten) samengesteld dienen te worden. Bovendien zouden er officiële gemeenschappelijke *kerndoelen* voor het geschiedenisonderwijs in de drie Frieslanden (in Nederland en Duitsland) vastgesteld moeten worden.
 11. Er zouden *geïntegreerde (digitale) meertalige leermiddelen* voor de drie Frieslanden samengesteld moeten worden, waarbij in dat lesmateriaal de eigen Friese taal minimaal 35% als voer- en instructietaal wordt gehanteerd. Integraliteit betekent in dit verband dat de opeenvolgende paragrafen van de tekst van een leermiddel *afwisselend, opeenvolgend en onder elkaar* in het Fries, Duits (Duitsland) Engels (Nederland/Dsl.), Nederlands (Ned.) worden geschreven (dus géén dubbeltalige, maar ééntalige paragrafen; d.w.z. *verticale integraliteit*). En waarbij *binnen* iedere (ééntalige) paragraaf van dat meertalige leermiddel de *vakterminologie* (belangrijke begrippen van een vak- of leergebied) en de *nomenclatuur* (naamgeving van bijv. planten, dieren, chemische stoffen, enz.) steeds wél weer drie- of viertalig *naast elkaar* worden vermeld (d.w.z. *horizontale integraliteit*). Daarnaast dient ook bijpassend waardevol *Friestalig idioom* te worden geïntegreerd in de diverse hoofdstukken en

paragrafen. Bij deze opzet is er dus sprake van een dubbele integraliteit van talen: als *onderwijsmiddel* en als *onderwijsdoel* (voor verschillende vakken en leergebieden).

Deutsch

Der langsame Sprachenmord an der friesischen Sprache muss aufhören!

Im Alltag ist Friesisch immer noch eine unterdrückte und Einschränkungen ausgesetzte Sprache - auch in der Ausbildung; und das seit mehr als zwei Jahrhunderten. Seit Napoleon (um 1800) und dem Schulpflichtgesetz (1901) wird das Friesische wie eine ansteckende Krankheit bekämpft, gestoppt und vernachlässigt. In den letzten Jahrzehnten haben die landesspezifischen Gesetze und Vorschriften nur sehr geringfügige Schritte zur Verbesserung und Umsetzung unternommen, aber es gibt kaum Anzeichen für eine wirksame Umsetzung. Die formelle Anerkennung des Friesischen in der *Europäischen Charta der Regional- und Minderheitensprachen* (bereits 1996 ratifiziert) hat in der Praxis ebenfalls nicht viel gebracht. Von *Gleichberechtigung* und *Gleichwertigkeit* zwischen der friesischen und der niederländischen Sprache, die auch im offiziellen Verkehr in Friesland immer ein Monopol hatte, ist noch keine Rede.

Die sehr bescheidene kürzliche Übertragung von Zuständigkeiten vom Staat auf die Provinz in Bezug auf die Kernziele der Grund- und Mittelschulbildung, unterliegt erneut diskriminierenden Bedingungen. In der beruflichen Bildung und in den Kompetenzzentren (Sonderpädagogik) ist der Ansatz weiterhin unverbindlich und nicht verpflichtend. Gleiches gilt für die Ausbildung in der *Geschichte der Friesen* oder der *friesischen Geschichte*, für die noch keine Leistungsziele festgelegt wurden.

Was getan werden soll!

Als *BoargerAksjegroep Sis Tsiis* (BAST) sind wir der Ansicht, dass verantwortungsbewusste Minister und Politiker jetzt die Bildung auf Friesisch und die Geschichte der Friesen während des gesamten Bildungsprozesses beschleunigen sollten. Mit der Emanzipation des Friesischen muss es **viel schneller, viel besser und viel effektiver** vorangehen!

Konkrete Ziele

1. Friesisch sollte die *erste* Sprache in Fryslân werden, also auch im Bildungsbereich. Dies bedeutet unter anderem, dass Friesisch zu einem normalen, vollständig akzeptierten, mündlichen und schriftlichen Kommunikationsinstrument in seinem eigenen Sprachraum werden muss und als solches einen vollständigen Platz im mehrsprachigen Unterricht als Fach und Unterrichtssprache verdient. Friesisch erfordert einen vollwertigen, kontinuierlichen Lernpfad vom Kleinkind bis zur Universität. In Kindertagesstätten und Spielgruppen wird in mindestens der Hälfte der Kontaktstunden Friesisch als Hauptsprache verwendet. Friesisch wird wie andere Fächer in die jährliche Qualitätsbewertung einbezogen.
2. Friesisch muss ein Pflichtfach (*Prüfungsfach*) für alle Schüler in Fryslân sein und eine Pflichtunterrichtssprache (für andere Fächer) in der allgemeinen Bildung (Vorschulerziehung, Primar- und Sekundarbildung, Sonderschulbildung [auch sekundär]) und Berufsbildung (MBO und HBO). Im Sekundarbereich wird das Fach Friesisch für mindestens *zwei Stunden* in *allen Klassenstufen* unterrichtet. Bei den Kernzielen wird nicht mehr zwischen Friesisch für Friesisch sprechende und für Nicht-friesisch sprechende unterschieden. Absolventen der Pabo NHL/Stenden können eine mehrsprachige Ausbildung mit einem gleichwertigen Platz für Friesisch anbieten. Die Fortschritte der Schüler in der friesischen Sprache und Geschichte müssen systematisch und regelmäßig mit einem standardisierten, gültigen und zuverlässigen System zur Verfolgung und Prüfung von Schülern überwacht werden. Um das Fach Friesisch unterrichten zu können, bleibt unabhängig von der Anzahl der Studierenden eine Ausbildung für den ersten Grad notwendig. Friesisch sprechende Studenten der Universität haben die Möglichkeit, Friesisch zu sprechen und zu schreiben.

3. Die Leistungsziele und Prüfungsvoraussetzungen für die friesische Sprache, Kultur und Geschichte müssen den Leistungszielen und Prüfungsvoraussetzungen für die niederländische Sprache und die niederländische (in der Regel: *holländische*) Geschichte entsprechen. Die Autorität darüber muss vollständig bei der Provinz Fryslân liegen.
4. Auf der Ebene der Schule als Organisation muss Friesisch intern und extern vollständig mündlich und schriftlich (ähnlich wie Niederländisch) funktionieren (z. B. in der Verwaltung und im Schriftverkehr, auf Schildern und Wegweisern, Inschriften, Briefpapier usw.). Diese 'Sichtbarkeitsbedingung' muss eine der Finanzierungs- und Förderbedingungen sein.
5. Die friesischen Lehrerfortbildungskurse für die Primar- und Sekundarstufe müssen zwei- oder dreisprachig sein, wo Friesisch als Fach und Unterrichtssprache keinen schlechteren Platz bekommt als Niederländisch und Englisch. Die Lehrer/Ausbilder, die Friesisch als Unterrichtssprache in anderen Fächern wie dem Friesischen verwenden, müssen ebenfalls gute Kenntnisse des Friesischen haben mit einer klaren Untergrenze.
6. Die Unterrichtsmaterialien für den zweisprachigen oder dreisprachigen Primar- und Sekundarschulunterricht (einschließlich Sonderschulunterricht) müssen dem Friesischen einen festen Platz einräumen, der mindestens dem der niederländischen und englischen Sprache entspricht (35% oder mehr). Die drei Sprachen in diesen integralen Lernressourcen müssen systematisch auf Unterschiede und Ähnlichkeiten hin miteinander verglichen werden.
7. Alle Bildungsinspektoren und pädagogischen Trainer, die (auch) ihre Arbeit in Fryslân haben, müssen das Friesische mündlich und schriftlich in ausreichendem Maße aktiv führen und über gute Kenntnisse der friesischen Kultur und Geschichte verfügen.
8. Neuankömmlinge/Migranten in Fryslân sollten zumindest lernen, Friesisch zu verstehen und zu lesen und dies nachweisen können (z. B. durch Bestehen standardisierter, gültiger und zuverlässiger Tests).
9. Den Schülern außerhalb von Fryslân sollte mehr (rechtlicher und tatsächlicher) Freiraum eingeräumt werden, um sich an Schulen außerhalb unserer Provinz für Friesisch zu entscheiden (auf Wunsch der Eltern). Andere Sprachen wie Niederländisch und Englisch versuchen diesbezüglich im ganzen Land mehr Rechte zu erlangen, wobei neue digitale Möglichkeiten und Fernunterricht dies in der Praxis umsetzen können.
10. Ein offizieller interfriesischer Geschichtskanon (zur Geschichte der Friesen in Europa, also auch in Ost- und Nordfriesland in Deutschland und darüber hinaus) sollte erstellt werden. Darüber hinaus sollten offizielle gemeinsame Zielvorgaben für die Geschichtserziehung in den *drei friesischen Ländern* (in den Niederlanden und in Deutschland) festgelegt werden.
11. Für die drei friesischen Länder sollten *integrierte* (digitale) mehrsprachige Lernressourcen zusammengestellt werden, wobei mindestens 35% Friesisch als Unterrichtssprache in diesem Lehrmaterial verwendet wird. Integrität bedeutet in diesem Zusammenhang, dass die aufeinanderfolgenden Absätze des Textes eines Lernwerkzeugs *abwechselnd* und *nacheinander* und *untereinander* auf Friesisch, Deutsch (Deutschland), Englisch (Niederlande/Deutschland), Niederländisch (Niederlande) (also keine zweisprachigen, sondern *einsprachigen* Absätze) geschrieben werden; d.h. *vertikale Integration*. Und wo in jedem (einsprachigen) Abschnitt dieses mehrsprachigen Lerninstruments die *Fachterminologie* (wichtige Konzepte eines Fachs oder Lernbereichs) und die *Nomenklatur* (Benennung von Pflanzen, Tieren, Chemikalien usw.) zusätzlich immer dreisprachig oder viersprachig nebeneinanderstehen (d.h. *horizontale Integration*). Darüber hinaus müssen entsprechende wertvolle *friesische Redewendungen* (das *Idiom*) in die verschiedenen Kapitel und Abschnitte integriert werden. Bei dieser Struktur gibt es daher eine doppelte Integration von Sprachen: als *Lehrmittel* und als *Bildungsziel* (für verschiedene Fächer und Lernbereiche).

Frysk

De stadige taalmoard op it Frysk moat ophâlde!

It Frysk is yn de praktyk fan it deistich libben noch altiten in ûnderdrukte en ferhûddûke taal. Likegoed yn it ûnderwiis. En dat al mear as twa iuwen! Sûnt de tiid fan Napoleon (om 1800 hinne) en de learplichtwet (1901) is it Frysk bestriden, opkeard en ferwaarleazge, lykas wie it in besmetlike sykte.

Yn de lêste desennia binne der yn de steatsnasjonale wet- en regeljouwing hiele lytse stapkes set nei ferbettering, mar men fernimt amper wat fan in effektive ynfiering. Ek de formele erkenning fan it Frysk yn it *Europeesk Hânfêst foar Regionale en Minderheidstalen* (al ratifisearre yn 1996!) hat yn de praktyk net folle úthelle. Der is noch lang gjin sprake fan *lykberjochting* en *lykweardigens* fan it Frysk oan it Hollânsk, dat ek yn Fryslân altiten it monopoalje hie yn it offisjele ferkear.

It bytsje foech oer de keardoelen Frysk foar it basis- en fuortset ûnderwiis dat koartlyn fan it Ryk nei de Provinsje oerhevele is, is ek al wer bûn oan diskriminearjende betingsten. Yn it *beropsûnderwiis* en yn de *ekspertizesintra* (spesjaal ûnderwiis) is de oanpak noch altiten folslein frijbljuwend en nê-ferpichtsjend. Itselde jildt foar it ûnderwiis yn de *skiednis fan de Friezen* of de *Fryske skiednis*, dêr't noch altiten gjin keardoelen foar skreaun binne.

Wat der barre moat!

As *BoargerAksjegroep Sis Tsiis* (BAST) binne wy fan betinken dat der troch de ferantwurdlike bewâldsliju en politisy faasje makke wurde moat mei it ûnderwiis yn it Frysk en de skiednis fan de Friezen yn it *hiele* ûnderwiis. It moat mei de emansipaasje fan it Frysk allegearre **folle flugger, folle better en folle effektiver!**

Konkrete doelen

1. It Frysk moat de *earste* taal wurde yn Fryslân, dus ek yn it ûnderwiisdomein. Dat hâldt ûnder mear yn dat it Frysk yn it eigen taalgebiet in normaal, folslein akseptearre, mûnling en skriftlik kommunikaasjemiddel wurde moat en as sadanich yn it meartalich ûnderwiis as fak en as fiertaal in folweardich plak fertsjinnet. By it Frysk heart in folweardige *trochgeande learline* fan pjutten oant en mei universiteit. Yn bernedeiferbliuwen en pjutteboartersplakken wurdt it Frysk op syn minst yn de helte fan de kontaktoeren as fiertaal brûkt. It Frysk wurdt krekt as alle oare fakken yn de jierlikse kwaliteitsbeoardieling meinommen. Learkrêften yn de basisskoallen hawwe it foech foar Frysk of helje dat binnen twa jier.
2. It Frysk moat yn it fuortset ûnderwiis in *ferplichte eksamenfak* wurde foar alle learlingen yn Fryslân en ek in *ferplichte ynstruksjetaal* (by oare fakken) yn it algemien foarmjend ûnderwiis (foarskoalsk ûnderrjocht, basis- en fuortset ûnderwiis, spesjaal [fuortset] ûnderwiis) en it beropsûnderwiis (mbû en hbû). Yn it fuortset ûnderwiis wurdt it fak Frysk yn *alle learjierren* op syn minst *twa oeren* jûn. Wat de keardoelen oanbelanget wurdt net langer ûnderskied makke tusken Frysk foar Frysk- en net-Frysktaligen. De skoallen moatte genôch learkrêften hawwe om it Frysk as fiertaal brûke te kinnen. Ôfstudearre studinten fan Pabû NHL/Stenden kinne meartalich ûnderwiis jaan mei in lykweardich plak foar it Frysk. De foarderings fan de learlingen yn de Fryske taal en de Fryske skiednis moatte systematysk en frekwint folge wurde mei in noarmearre, falide en betrouber learlingsfolch- en toets(ing)systeem. Foar it jaan fan it fak Frysk bliuwt in *earstegraadsoplieding* nedich, likefolle wat it tal studinten is. Frysktalige studinten oan de universiteit krije de gelegenheid om fan it Frysk gebrûk te meitsjen.
3. De keardoelen en eksameneasken foar de Fryske taal, kultuer en skiednis moatte lykweardich wêze oan de keardoelen en eksameneasken foar it Hollânsk (Nederlânsk) en de

‘Nederlânske’ (ornaris: ‘Hollânske’) skiednis. It foech dêroer moat folslein by de provinsje Fryslân lizze.

4. Op it nivo fan de skoalle as organisaasje moat it Frysk yntern en ekstern mûnling en skriftlik folweardich (oan it Hollânsk) funksjonearre (bgl. in de administraasje en korrespondinsje, op buordsjes en paadwizers, opskriften, briefpapier ensfh.). Dy ‘sichtberenseask’ moat ien fan de bekostigings- en

subsydzjebetingsten wêze.

5. De Fryske learare-opliedings foar it basis- en fuortset ûnderwiis moatte twa- of trijetalich funksjonearre, mei in plak foar it Frysk as fak en as ynstruksjetaal dat net minder is as dat fan it Hollânsk (Nederlânsk) en Ingelsk. De dosinten/oplieders dy’t it Frysk as ynstruksjetaal brûke by oare fakken as it fak Frysk, moatte it Frysk sels ek op in goed nivo behearskje mei in dúdlike ûndergrins.

6. De learmiddels foar it twa- of trijetalige basis- en fuortset ûnderwiis (ynklusyf it spesjaal ûnderwiis) moatte it Frysk in op syn minst lykweardich plak (oanpart 35% of mear) oan dat fan it Hollânsk en it Ingelsk jaan. De trije talen yn dy yntegrale learmiddels moatte ûnderling systematysk ferlike wurde op ferskillen en oerienkomsten.

7. Alle ûnderwiisynspekteurs en ûnderwiisbegelieders dy’t (ek) yn Fryslân harren wurk dogge, moatte it Frysk aktyf mûnling en skriftlik op in foldwaande nivo behearskje en in goede kennis hawwe fan de Frysk kultuer en skiednis.

8. Nije ynkommelingen/migranten yn Fryslân moatte it Frysk op syn minst ferstean en lêzen leare en dat oantoane kinne (bgl. troch it op in foldwaande nivo ôflizzen fan noarmearre, falide en betroubere toetsen).

9. Der soe mear (wetlike en feitlike) romte komme moatte foar learlingen bûten Fryslân om op skoallen bûten ús provinsje (op oanfraach fan de âlden) Frysk te kiezen. Ek oare talen as Nederlânsk en Ingelsk (beide oeral ferplichte eksamenfakken) besykje oer it hiele lân op dat stik mear rjochten te krijen, wêrby’t nije digitale mooglikheden en ôfstânsûnderwiis dat yn de praktyk realisearje kinne. Der silte yn it him ûntwikkeljende Europa (EU) mear taalrjochten komme moatte foar lytse(re) autochtoane talen, wol it biedwurd ‘ienheid yn ferskaat’ gjin lege dop bliuwe en wolle dy har steande hâlde kinne foar de oerhearskjende talen oer.

10. Der soe in offisjele *ynter-Fryske skiedniskanon* (oangeande de skiednis fan de Friezen yn Europa, dus ek dy fan East- en Noard-Fryslân yn Dútslân) gearstald wurde moatte. Boppedat soene der offisjele mienskiplike *keardoelen* foar it skiednisûnderwiis yn de trije Fryslannen (yn Nederlân en Dútslân) fêststeld wurde moatte.

11. Der soene yntegrearre (digitale) meartalige learmiddels foar de trije Fryslannen gearstald wurde moatte, wêrby’t yn dat lesmateriaal de eigen Fryske taal op syn minst 35% as fiertaal brûkt wurdt. Integraliteit betsjut yn dat ramt dat de opinoar folgjende paragrafen fan de tekst fan in learmiddel *ôfwikseljend* en *ûnderinoar* yn it (eigen) Frysk, Dútsk (Dútslân), Ingelsk (Nederlân/Dútslân) gearstald wurde (dus gjin dûbeltalige, mar iéntalige paragrafen; d.w.s. *fertikale yntegraliteit*). En wêrby’t binnen eltse (iéntalige) paragraaf fan dat meartalige learmiddel de *fakterminology* (wichtige begripen fan in fak- of leargebiet) en de *nomenklatuer* (nammejouwing fan bgl. planten, bisten, gemyske stoffen, ensfh.) altiten wól wer trije- of fjouwertalich *neistinoar* steane (d.w.s. *horizontale yntegraliteit*). Dêrby moat ek bypassend weardefol Frysktalich *idioom* (taaleigen) yntegrearre wurde yn de ûnderskate haadstikken en paragrafen. By sa’n opset is der dus sprake fan in dûbelde yntegraliteit fan talen: as *ûnderwiismiddel* en as *ûnderwiisdoel* (foar ferskillende fakken en leargebieten).